

hogyan legyenek/legyünk óvatosak a szó használatával. „Meg vagyok győződve róla, hogy kulturális értékek cseréjével, s ezen belül az irodalom fordításával nem építhetők hidak nemzetek és országok között. A történelmi tapasztalat arról győz meg minket, hogy mindazok tévedtek, akik a kultúra területén ilyen célokat fogalmaztak meg és tűztek ki maguk elé. Még egy olyan nagy szellem is tévedhet ebben, mint Fábry Zoltán. Hiszen, ha végigpillantunk a csehszlovák-magyar kapcsolatok alakulásán, rájöhettünk, hogy ez nem sikerült. Tartós hidakat csupán egyetlen »materia bóna« lehet építeni, mégpedig a stabil gazdasági és politikai kapcsolatokból. Csak ezután kerülhet sorra a kultúra meg az irodalom” – mondja a fentebb már idézett *Magyarország az én második otthonom...* című beszélgetésben. S, ha mint afféle „filozof” bizony nehéz ezt tudomásul venni, de be kell látni, hogy Karol Wlachovskýnak igaza van. Ezzel együtt másokkal egyetemben fenntartom, hogy sokrétű tevékenysége, könyvének szellemisége kulturális értéket jelent és mint ilyen – ha másként nem áttételesen – igenis hatással van, hatással lehet a politikai együttműködés alakulására is. Nyilván ezt Ő sem gondolja másként...

Sulyok Bernadett

A polgári létforma mementója

Unger Emil: Az Újvilág utcai ház

Egy német származású pesti polgárcsalád évszázadokon átívelő története elevenedik meg a majd háromszáz oldalas kötet lapjain. Szerzője eredetileg orvosi egyetemet végzett, és haláláig mikrobiológusként dolgozott az Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutatóintézetben. Emellett érmekek, papírpénzek rendszerezésével foglalkozott, több numizmatikai szakkönyvet jelent meg. Végül szépipírói vénáját is kipróbálta, 1996-ban adták ki első regényét *Szabadság?* címmel, amelyben a közelmúlt eseményeit dolgozta fel.

A szerző halála után két évvel (2001-ben), posztumusz kiadásban jelent meg *Az Újvilág utcai ház*. A regény egyedisége mindenekelőtt abban áll, hogy olyan társadalmi réteg életformáját, gondolkodásmódját és értékrendjét mutatja be, amellyel viszonylag kevés magyar író foglalkozott. Témáját tekintve talán Márai Sándor *Egy polgár vallomásai* (1934) című művével hoz-

ható távoli párhuzamba, bár Márai saját életéről számol be, s az események és történések helyett a lelki és szellemi kalandokat, a reflexív, aforisztikus megállapításokat helyezi előtérbe. Unger Emil szabályos családi krónikát ír, az ősök közül fokozatosan az az ág emelkedik ki, amelynek ő is leszarmazottja. A történetfolyam egy esküvő leírásával kezdődik és egy másikkal végződik, köztük több mint egy évszázad telik el, és generációk váltják egymást. Ez a keretes szerkezet azt jelzi, hogy a magánélet alakulása főszerepet játszik a történetmesélésben. Az első fejezet 1845. augusztus 3-án indul Franz Unger főhadnagy és Josefine Löblich, jómódú bécsi polgárleány házasságkötésével, a huszadik, utolsó fejezet 1925. április 11-én, Unger Emil gépészmérnök és Kiss Mili tanítónő frigre lépésével és nászútra indulásával ér véget. Minden fejezet egy adott időintervallumot ölel fel, így az elbeszélés kronologikus sorrendben halad; egyetlen kivétel a második fejezet, amely id. Unger Ferenc álmán keresztül 1690-től a reformkori kezdőpontig eleveníti fel a család történetét. Ebből kiderül, hogy ősök a XVII. század végén az egyik német választófejedelemségből vándoroltak Budára, azok elődei pedig a családi hagyomány szerint innen futottak a választófejedelem oltalma alá, ezért nevezték őket Baváriában Ungernek, vagyis magyarnak. Az álom szerkesztési technikája, a személyek és szituációk gyors váltása kiváló módszer a generációk egymást követésének bemutatására.

Minden fejezet egy bizonyos személy nézőpontjából láttatja az eseményeket, a férfiak látószöge a domináns, néhol a családba beházasodott asszonyok véleménye is kiderül. A X. fejezetben a fiatalon megözvegyült, negyvenhatodik évében járó Jozefin nézőpontjából mutatja be a három gyermek, Amélie, Emil és Mimi felcseperedését, az idősebb lány férjhez megy, Emil Brassóba utazik egy vasútépítés ügyében. A XIV. fejezet a millennium évében, 1896-ban játszódik, amelyben a legifjabb Emil mint tízéves kisfiú szempontjából ábrázolódnak az események: rácsodálkozik az országos kiállításra a Városligetben, Paffének becézett apja mesél neki a technika és a tudomány új vívmányairól, az elektromosságról, a mozgóképről. (A kinetoszkóp pavilonjában a leírás alapján felismerhető a Lumière-tesvérek egyik legelső opusza, *A megöntözött öntöző.*) Szemtanúi lehetünk Ferenc József millenniumi látogatásának, s Paffe a nemzetiségek ellenérzéseiről, valamint a szocialisták társadalomfelfogásáról beszél.

Az a tipikus polgári életmód tárul fel előttünk, amelynek alapeszménye az apolitikusság és az etikus magatartás, a középosztály tagjaiként a tisztas anyagi jólétre törekvés. A szerző üknagyapja, id. Unger Ferenc kovácsmester háztulajdonossá válik, az Újvilág utcai épület bérbeadásából biztosítja családjá megélhetését. Jozefin, az ifjabb Ferenc özvegye az 1870-es évek elején átalakítja háromemeletes és korszerű, vízvezetékkel és gázfűtés-

sel ellátott bérházzá. Bár tetemes összeget kénytelen felvenni a felújítás fedezésére, és gyermekeinek még évtizedekig kell a hitelt törleszteni, a magasabb lakbérek révén jelentősen megnő a család életszínvonala. Jozefin karaktere a legerőteljesebb nőfigura, aki odaadó, férje szerelméért harcolni is képes hitves, majd következetes üzletasszony, és gyermekeinek választottjait is abból a szempontból ítéli meg, milyen egzisztenciát tudnak nyújtani.

Míg az anya és a hűg pénzügyi szempontok alapján cselekednek, és a befektetett tőke révén kívánnak jól élni, addig id. Unger Emil dolgozni akar, s szerelmi életében sem befolyásolja a leány vagyoni helyzete. Diplomát szerez a Műegyetemen, majd a Magyar Államvasutaknál helyezkedik el, s végül főmérnök lesz belőle. Ujabb szerelme Ruisz Matild, egyik mérnök kollégájának a házvezetőnője. Ezúttal nem tudja eltántorítani szándékától hűga hisztérikus felháborodása sem, harmincnyolc éves korában feleségül veszi a huszonhét éves Matildot.

Az író felvázolja azt a folyamatot, amelynek során a kezdetben magát a magyarságtól szigorúan elkülönítő Unger család lélekben és nyelvhasználatában is magyarrá válik. Unger Ferenc kapitány öccse, Julius még érvényesülése érdekében beszél hol magyarul (szabadságharc), hol németül (Bach-rendszer), és küllemét, viselkedését is a karrier szolgálatába állítja. Apja halála után, a passzív ellenállás idején pedig Magyar Gyulára változtatja a nevét.

A családi élet és a párválasztás bonyodalmai mellett a történelmi háttér is fontos szerepet kap, de a politikai rendszerek változása nem hagy maradandó nyomot az Ungerek világszemléletén és értékrendjén. Valódi meghasonlást Unger Ferenc kapitány kénytelen megélni, akinek az osztrák katonaság hadbírójaként részt kellene vennie gróf Batthyány Lajos miniszterelnök halálra ítéelésében. Noha a Habsburg oldalon áll, titkon a magyar ügyet rokonszenvezik, átlátja a birodalmi megtorlás igazságtalan és jogtalan voltát. Azon a napon szándékosan húzza az időt csip-csup ügyek átnézésével az irodájában, így „lekési” a tárgyalást. A regény legmegrázóbb jelenete, amikor Batthyány és felesége utoljára találkozik, Unger kapitány szemszögéből látjuk a búcsúzást, aki a három felügyelő tanú egyike. A kivégzést követően áthelyezését kéri Stájerországba, ahonnan 1851-ben tér vissza családjával Pestre. A szabadságharc kegyetlen vérbe fojtása kiábrándítja a hadseregből, ennek hatására feleségével is megfogadtatja, nem engedi, hogy valaha katoná legyen a fiuk.

A Bach-rendszer, a kiegyezés kora és a nyomában kibontakozó gazdasági, társadalmi fejlődés atmoszférateremtő háttér a családtagok beszélgetéseiben, vitáiban. Néhol túlzottan aprólékos az utcák, hidak neveinek felső-

rolása, olykor a plasztikus megjelenítés is hiányzik. Ezeket a részleteket nem tudják élvezni azok, akik nem otthonosak a fővárosban. A lakókörnyezet, a város bemutatása és a tájak, napszakok leírása természettudományos, racionális látásmódot tükröz.

Az 1848–49-es szabadságharc mellett a másik hangsúlyosan megjelenő periódus az 1919–20 közötti zűrzavaros időszak. Az utolsóként szereplő Unger Emil igyekszik távol tartani magát mindenféle politikától, nem tesz neki sem az őszirózsás forradalom s a Károlyi-kormány, sem a bolsevik hatalomátvétel, de Horthy bevonulása és a fehérek önkénye sem tölti el örömmel; még Bethlen miniszterelnököt becsüli leginkább.

A regény erénye a fordulatos családtörténet és a történelmi események felvillantása, ám a folyamatosság érzete, a lét nagy áramlatában való részvétel hiányzik belőle, folytonosság helyett mozaikdarabokat, kiragadott epizódokat kapunk, az egyes életutak elválasztottan haladnak egymás mellett. Mindez azt a benyomást kelti, mintha a polgárcsalád a külvilágtól hermetikusan elzárva élt volna, alig tartottak kapcsolatot más emberekkel, s a munkán kívül csak a rokonságra szántak néha időt. Mélyebb barátságokkal, drámai konfliktusokkal sem találkozunk, mintha szenvedélymentesen éltek volna végig a sors által kiszabott éveket, a polgári morál normáit teljes mértékben interiorizálták s követték.

Unger Emil könyve tiszteletreméltó vállalkozás a polgári életforma bemutatására, ám ennek mélyrétegeibe nem tud következetesen leásni, betekintést nyújtani.